

3F 1200/2

56-341.1 : 332.42

KNIHOVNA MINISTERSTVA FINANCÍ

Č. 2

Dr. J. V. MLÁDEK:

MEZINÁRODNÍ
FINANČNÍ INSTITUCE BRETTON-
WOODSKÉ

VYTISKLA STÁTNÍ TISKÁRNA V PRAZE

Dr. J. V. Mládek:

MEZINÁRODNÍ FINANČNÍ INSTITUCE BRETTON=WOODSKÉ

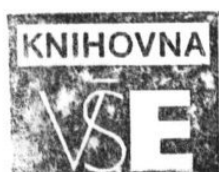
VÝKLAD A STANOVY
MEZINÁRODNÍHO MĚNOVÉHO FONDU
A MEZINÁRODNÍ BANKY PRO OBNOVU
A ROZVOJ

V PRAZE 1946

NÁKLADEM MINISTERSTVA FINANCÍ

P 2759

KNIHOVNA
VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
Nám. W. Churchilla 4
130 67 Praha 3 - Žitkov

KAPITOLA I.

Ú v o d n í :

BRETTON-WOODS.

V červenci 1944 zasedala v Bretton-Woods¹ konference 44 spojeneckých národů, jejímž úkolem bylo vypracovati stanovy dvou mezinárodních finančních institucí: Mezinárodního měnového fondu a Mezinárodní banky pro obnovu a rozvoj.

Za 25 dní podařilo se skutečně oboje stanovy sestavit a sjednat o nich dohodu.

Doba 25 dní, kterých si konference vyžádala je nesporně velmi krátká pro dílo, jehož složitost a význam vysvitne z náčrtu povahy a funkce obou institucí.

Konference byla však jen zakončením dlouhé práce, započaté vlastně již v roce 1942, kdy britské a současně nezávisle i americké ministerstvo pokladu počaly tvořiti koncepci příštích mezinárodních finančních styků. Přípravných prací zúčastnily se v menší či větší míře ostatní spojenecké vlády a mezi nimi měrou nikoliv poslední i zahraniční vláda Československá. Konferenci v Bretton-Woods předcházela dlouhá řada porad v Londýně, ve Washingtonu i jinde. Těsně před konferencí byl materiál, vytríbený diskusí, zredigován užší mezinárodní komisí, rovněž za účasti československé delegace.

Během jednání narazila na sebe velmi pochopitelně různá hlediska a při výkladu upozorňujeme alespoň na hlavní rozdíly v původních koncepcích. Nakonec však podařilo se smířit a zladit různá pojetí v systém sice kompromisní, ale nepostrádající, jako mnohé kompromisy, vnitřní logiky. Tento výsledek byl umožněn faktem, že v celé řadě věcí zásadních byla mezi účastníky konference shoda.

Válka rozhověvší se v létech 1938 a 1939 znamenala uzavření svěznáčné periody, nejenom politické, ale i hospodářské. Válka, vytvářejíc nikoliv krátkou přestávku mezi minulým a budoucím mírovým obdobím, umožnila rozebrat a posoudit uplynulé období důkladně a bez nebezpečí spěchu připravit řešení pro budoucnost.

¹ Letovisko v New Hampshire, Spojené státy, blízko kanadských hranic.

Není pochyby, že soud nad 20letým údobím mezi oběma světovými válkami nemohl dopadnout dobře. Vždyť celých posledních 10 let před vypuknutím druhé veliké války hledal svět cestu z hrozných hospodářských nesnází. Za oněch dvacet let prošel hospodářskými krisemi, z nichž ona, jež se dostavila na přechodu z let dvacátých do třicátých, byla hloubky a intensity nebývalé a zachvátila všechny země hospodařící na převážně individualistickém základě. Krise se projevovaly periodickými, ještě prudšími, než ve století XIX., poklesy schopnosti vytvořit dostatečný trh pro výsledky výroby — z toho vyplývala neschopnost zaměstnat výrobní zdroje, především lidi. Podle tohoto nejvážnějšího důsledku stalo se obvyklé označovat tyto deprese jako *krise zaměstnanosti*. Vedle těchto občasných záchvatů bylo tu však pozorovati, že choroba měla i projevy *chronické*. V celé řadě zemí byla nezaměstnanost výrobních prostředků a pracovních sil potíží, neutuchající úplně ani v dobách konjunktury.

Příčiny těchto nesnází byly hledány především v hospodářském systému postižených zemí. Otázka zaměstnanosti stala se ústředním problémem hospodářské teorie i politiky. Výtěžek bádání a myšlení v tomto oboru nemůže býti vtěsnán na několik stránek. Pokusíme se však čtenáře obeznámit alespoň s hlavní jeho tendencí a linií, i když jsme si vědomi, že nezbytná stručnost vyžaduje určité globálnosti, zaoblenosti thesí a ubírá jim tudíž na vědecké přesnosti a vedle toho nese s sebou i nevyhnutelné nebezpečí nedorozumění. Domníváme se však, že není možno pochopiti brettan-woodskou ideologii bez minimální vědomosti o tom, kam směřují základní siločary moderního hospodářského myšlení. Vysvětlíme tedy nejprve všeobecný problém zaměstnanosti, jakožto daný hospodářským řádem.

Vedle těchto příčin, spočívajících v řádu jednotlivých hospodářství, působily nesnáze i příčiny jiné, ležící v řádu mezinárodních styků. Ukazuje na to mezinárodní charakter konjunktur a depresí a zřejmá souvislost vnitřního vývoje s vývojem hospodářských styků mezinárodních. Úvahy zabývající se mezinárodním aspektem problému budou tvořit druhou část úvodního výkladu.

A. Problém zaměstnanosti.

Základy moderní teorie zaměstnanosti položil anglický hospodář John Maynard Keynes svým dílem o zaměstnanosti, úroku a penězích.² Pochopitelně některá pozorování, o něž se opírá, byla učiněna již dříve

² John Maynard Keynes: *The General Theory of Employment Interest and Money*, Mac Millan, London, 1936.

spisovateli, kteří uváděli v pochybnost t. zv. klasickou, t. j. v podstatě ricardovskou teorii rovnováhy mezi zaměstnaností, mzdami, cenami a úrokem. Ricardovská škola narazila ostatně už v literatuře starší (Malthus, Sismondi) na these, které šly proti jejím argumentům, ale přešla je celkem lehkovážně. Později byl to Karel Marx, jenž přispěl svou kritikou k pochybnostem o správnosti ricardovské koncepce; v epoše předcházející Keynesovi byla to švédská škola hospodářská, jež přičinila závažné poznatky v oboru teorie úrokové. Avšak teprve z Keynesova díla vyrostlo jasné pojetí celého problému a vytvořila se škola, jejíž vliv vzrůstal se tak rychle, že dnes lze její doktrinu označit za panující. Co je podstatou této nauky?

Můžeme vyjít ze všeobecné these, jež zní velmi samozřejmě: nezaměstnanost (rozuměj v širším slova smyslu, t. j. nezaměstnanost výrobních zdrojů) je působena nedostatečnou poptávkou po výrobcích a službách. Nedostatečnost poptávky je dána v podstatě procesem, jímž se odehrává proudění peněz. Peněžní výnos podniků větví se, jak je známo, ve dvě části: jedna je obrácena v důchod osob zaměstnaných v podniku (včetně podnikatele) a druhá je uspořena. To, co se z podniků vyplácí jako výdělek, platy, mzdy, tvoří důchod lidí (spotřebních hospodářství), kteří jsou s podnikem spjati. Peněžní důchod spotřebních hospodářství se větví opět ve dvě složky: v tu, která je spotřebována a v tu, která je ušetřena. S penězi je možno udělat jen dvě věci: utratit je (spotřebovat) nebo si je nechat (uspořít). Peníze spotřebované vrací se do koloběhu hospodářského skrze podniky obsluhující národ spotřebními statky (službami). Tvoří výnos těchto podniků a skrze výdělek podnikatelský a mzdy a platy stávají se důchodem osob spjatých s těmito podniky. Jinými slovy, co národ utratí během jednoho období, objevuje se jako jeho důchod v období následujícím.

Jak je tomu s uspořenou částí důchodů? Kdyby tato část neoctla se v důchodech příštích, znamenalo by to, že příští důchody, resp. národní důchod musí být nutně nižší, než národní důchod předchozí, leč by ovšem byl nějak doplněn. Cesta, kterou se uspořené peníze stávají opět důchodem, vede přes investice. Úspory národa jsou investovány do výroby statků kapitálových, výrobních. Peníze uspořené v podniku jdou do zlepšení vybavení tohoto podniku, nebo jsou uloženy na př. v peněžním ústavu a skrze úvěr jsou používány jiným podnikem, nebo jdou do účastin, obligací a pod. Peníze uspořené v domácnosti nacházejí cestu do investic tak, že jdou zpravidla do peněžního ústavu a stávají se opět prostředkem, jež vyhledává podnikatel, nebo jdou do účastin. Peníze vynaložené na nákup kapitálových statků (peníze investované) objevují se jako výnos podniků vyrábějících tyto statky

a tudíž opět mohou nalézt cestu k důchodcům, jimiž jsou osoby spjaté s takovým podnikem. Takto se dostávají peníze uspořené v periodě jedné do důchodů periody následující.

Z toho, co bylo řečeno, plyne důležitý závěr: jen ony uspořené peníze, které jsou investovány, vracejí se do toku důchodů. Jestliže z nějakého důvodu uspořené peníze investovány nejsou, musí se jich nedostávat za nějakou dobu v národním důchodu.

Snížení důchodů (národního důchodu) znamená pak snížení poptávky po zboží a službách neboli nastávají ony podmínky, za kterých není možno umístit výrobky a je nutno snižovat rozsah produkce neboli je nutno snižovat zaměstnanost výrobních zdrojů.

Zásadní otázka je, zda je možné, aby uspořené peníze nenašly svou cestu do důchodů a způsobily tak tyto všechny nesnáze. Vyjděme z rovnovážných poměrů, kdy veškeré úspory jsou investovány. Předpokládejme nyní, že z nějakých důvodů počnou lidé méně konsumovat a více spořit, neboli, že projevují, jak to říká Keynes, větší „sklon ke spoření“. Jak dalece bude vzestup úspor následován vzestupem investic? Theorie klasická předpokládala nejen, že úrok je vyrovnávacím faktorem mezi poptávkou po kapitálu a jeho nabídkou, nýbrž, že ovlivňuje přímo jeho tvorbu. Proto jakmile by se zvýšil „sklon ke spoření“, snížila by se úroková míra a opět uvedla spoření na míru investic, jež by se zvýšily vzhledem k nižší úrokové míře. Neboli rovnováha byla by dosažena při nižší úrokové míře, vyšších investicích a vyšším spoření. Toto klasické tvrzení nachází však málo víry u moderních hospodářů: „Omyl pochází z toho, že se díváme na úrok jako na odměnu za čekání a nikoliv jako na odměnu za to, že ne-thesaurujeme“.³ Úrok může být vyrovnávacím faktorem mezi poptávkou a nabídkou kapitálu, nebo jinými slovy může ovlivňovat rozhodnutí, zda lidé to, co neutratí (uspoří), dají jiným k dispozici, ale neovlivňuje, kolik lidí ze svých důchodů uspoří, neutratí. Neboli, vyjádřeno obráceně, jak to praví Engliš: „podněty k úsporám jsou zde i když není úroků a není pochyby, že by se tvořily úspory z důchodů i bez úroků“.⁴ Není proto možno se ztotožnit s názorem, že vzrůstající spoření je uváděno do rovnováhy s investiční činností úrokovou mírou.

I klasická škola však věděla, že míra spoření je závislá na výši důchodů. Keynes upozorňuje, že výše důchodů je pak závislá mimo jiné na velikosti investic, jež se objevují v důchodu cestou, již jsme popsali hořeji. Je tudíž rozsah spoření spíše závislý na výši důchodů a na rozsahu investic, než naopak. Jak tedy působí pokles činnosti

³ Keynes, Op. cit. str. 182.

⁴ Engliš, Národní hospodářství I, str. 373 a další.